

ХРИСТИЯНСКИЯТ МИР – НРАВСТВЕНА ЦЕННОСТ В НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Светла Шапкалова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В доклада се представя новозаветното разбиране за мир от позицията на християнската религия. Коментира се съвременното му звучене като нравствена ценност, в контекста на нематериалното културно наследство. Първата научна задача е да се дефинира понятието „мир“ според Новия завет. Дава се кратко обяснение на мира като важна християнска добродетел. Обяснява се значението му във взаимоотношенията между хората, в полза на толерантното общуване. Въз основа на изследването се правят заключения относно необходимостта от новозаветното послание за устойчив мир в съвременния свят на различия.

Ключови думи: културен диалог, нематериално наследство, новозаветен мир, нравствени ценности, християнска религия.

Въведение

В човешката история желанието за мир е постоянно, защото, откакто светът съществува, все има войни, но историята показва, че това е част от развитието и прогреса на обществото.

Настоящото научно съобщение е конструирано от изходната позиция на богословското познание, от гледна точка на религиозната антропология и от значението за нематериалното културно наследство. Изследователската хипотеза се фокусира върху разбирането за мира, което е определящо за нематериалното културно наследство като важна нравствена ценност. Мирът трябва да се разбира не само с догматичните новозаветни постановки, но и да се живее. За практикуващите християни призивът за устойчив мир се обуславя от християнските ценности – вяра, надежда, любов, и е мотивиран от постоянно съпреживяване на всичко, свързано със себе си и околните. От стиховете в Новия завет, където са дадените конкретни текстове за мира, става ясно, че той се възприема като общочовешка ценност. Във века на информацията и глобализацията е от първостепенно значение обществото да се възпитава в религиозен мир, защото това е част от духовното наследство и води и до нравствена хармония във взаимоотношенията между хората.

Методологията на изследването е свързана с проучването на мира като духовна ценност, която се проявява към себе си и към околните. Това е част от нематериалното културно наследство, защото има връзка между мисленето на човека, вярата му в Бога и неговата изява в реалния живот, със или без практическа религиозност. Използваните методологически инструменти са: посочване на точните цитати за мира в новозаветния текст, наблюдение върху изявата на вътрешния и външния мир в човешките взаимоотношения, придружено с кратък антропологичен анализ. Обобщават се заключенията относно нравствените измерения на мирното съжителство със себе си и с околните.

Изложение

Темата за мира е винаги актуална, защото от създаването на човечеството досега по-голямата част от времето то воюва и много малко мирно съществува. Макиавели¹ твърди, че това са 85% война и само 15% мир, а във всяка държавна политика има стратегия за мир, защото това е част от националната сигурност. България не прави изключение: Николай Хайтов² казва, че малката ни държава има скромни ресурси, съответно все търси подкрепа и защита от мощни сили. В новия световен ред САЩ е с определящо икономическо и политическо влияние, но е привърженик на еднополюсен модел на управление в света. Другата позиция се изразява в противопоставяне и там се подреждат страни като Русия, Индия, Бразилия, Турция, но нямат единен център на командване. В държавната политика на Китай се наблюдава ясно философската идея за мирно съвместно съществуване в глобално естество.

В научното пространство са проведени малко изследвания за състоянието на духовните ценности в България, а за мира като част от тези добродетели почти липсват. Често се говори за християнството (от гр. *χριστιανός*) като традиционно за православна България, но то остава слабо познато като догматика и не се разбира призивът на Божия син: „Аз съм пътят и истината и животът; никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене (Йоан 14:6) [1, с. 1317]. Цялата информация за възникването на християнското учение е представена в новозаветните книги, които се възприемат като боговдъхновени. Църквата е основана на Петдесетница от третото лице на Светата Троица – Светия Дух, който пребъдва и животвори. Християнската ценностна система е свързана с основните добродетели: вярата, надеждата и любовта,

които водят след себе си и останалите: мир, благод, кротост, дълготърпение и др.

Мирът – обяснението му в Новия завет

В Новия завет на 72 места се споменава думата „мир“ [2, с. 539]. В подкрепа на изследователската теза са съставени две таблици, където са групирани цитатите за мира от новозаветните книги. Те са разпределени по книгите и са извадени стиховете, отнасящи се до мира. Това е едно скромно авторово хрумване, което може да е добър ориентир за всеки, който иска да посочи местата на библейските стихове. Мирът като добродетел се разглежда в богословско и светско естество и е залегнал в основите на християнството, но съществува и в други религиозни системи.

Таблица 1. Стиховете за мира в Евангелията и Деянията на Апостолите

ЕВАНГЕЛИЕ СПОРЕД МАТЕЙ¹	ЕВАНГЕЛИЕ СПОРЕД МАРК	ЕВАНГЕЛИЕ СПОРЕД ЛУКА	ЕВАНГЕЛИЕ СПОРЕД ИОАН	ДЕЯНИЯ НА СВЕТИТЕ АПОСТОЛИ
Мат. 10:13 Мат. 10:34	Марк 5:34 Марк 9:50	Лук. 2:14 Лук. 2:29 Лук. 7:50 Лук. 8:48 Лук. 10:5 Лук.10:6 Лук. 12:51 Лук. 14:32 Лук: 19:38 Лук: 24:36	Иоан 14:27 Иоан 16:33 Иоан 20:19 Иоан 20:26	Деян. 9:31 Деян. 5:33 Деян. 6:36

Таблица 2. Стиховете за мира в Съборните послания и в Откровението

СЪБОРНИ ПОСЛАНИЯ НА СВЕТИТЕ АПОСТОЛИ	ПОСЛАНИЯ НА СВ. АПОСТОЛ ПАВЕЛ	ОТКРОВЕНИЕ НА СВ. ИОАН БОГОСЛОВ
Иак: 2:16 Иак. 3:18 1 Петр. 1:2 1 Петр. 3:11 1 Петр. 5:14 2 Петр. 1:2 2 Петр. 3:14 2 Иоан 1:3 2 Иоан 1:14 Иуд 1:2	Рим. 1:7 Рим. 2:10 Рим. 5:1 Рим. 8:6 Рим. 12:18 Рим. 14:17 Рим. 14:19 Рим. 15:13 1 Кор. 1:3 1 Кор. 7:15	Откр. 1:4

1 Кор. 14:33 1 Кор. 16:11 2 Кор. 1:2 2 Кор. 13:11 Гал. 1:3 Гал. 5:22 Гал. 6:16 Еф. 1:2 Еф. 2:14 Еф. 2:15 Еф. 2:17 Еф. 6:23 Филип. 1:2 Филип. 4:7 Кол. 1:2 Кол. 1:20 Кол. 3:15 1 Сол. 1:1 1 Сол. 5:3 2 Сол. 1:2 2 Сол. 3:16 1 Тим. 1:2 2 Тим. 1:2 Тит. 1:4 Фил. 1:3 Евр. 7:2 Евр. 11:31 Евр. 12:14	
--	--

Евангелските обещания за мир се отнасят до вътрешното състояние на миротворство, не само до външните му прояви. Мирът, за който говори Иисус Христос, е различен от общото разбиране, защото той не смущава, а успокоява и дава сигурност: „Сам Иисус застана пред тях и им каза: Мир вам!“ (Лук. 24:36) [1, с. 1295]. Евангелистът Лука сравнява с външния мир, който понякога води до напрежение и разделение на хората: „Мислите, че дойдох мир да дам на земята? Не, казвам ви, а – раздяла“ (Лук. 12:51) [1, с. 1278]. Иисус Христос предусеща, че вярата в Него може да е причина за раздори и напрежение между хората. Предполага се, че невярващите могат да подхождат с агресия и вражда към религиозните и това да бъде повод за зараждане на конфликти. Затова, преди да бъде отведен доброволно към Голгота, Иисус предава на Апостолите потребността и усещането за вътрешния мир, който няма да се повлиява от многобройните

външни скърби: „Това ви казах, за да имате в Мене мир. В света скърби ще имате; но дерзайте: Аз победих света“ (Иоан. 16:33) [1, с. 1320].

Целият Нов завет изобилства с добродетели, които са част от нематериалното наследство на човечеството. Дава се идеята за спасителната надежда в Христа (Лук. 2:14), утвърждава се нравствената изява на мира (Марк 5:34; Лук. 7:50; Иоан 20:19; Иоан 21:26). От всички Христови последователи се очаква да бъдат посланици на Божия мир (Лук. 10:5 – 6; Деян. 10:5 – 6). Обхватът на мира и богословското му значение се свързват с понятията „духовна благодат“ (Рим. 1:7), „вечен живот“ (Рим. 8:6), „житейска праведност“ (Рим. 14:17) и се очакват благословения (1 Сол. 5:3; 2 Сол. 1:2).

Външният мир е израз на човешките взаимоотношения и е част от делото, за което се жертва Христос (Еф. 2:14 – 17; Еф. 6:23). Той е свързан с духовните измерения на нравствеността (Гал. 5:22). Всеки е призван да съдейства за утвърждаването на този мир (Евр. 12:14), не само с отстраняване на разногласията, а като хармония и истинска съпричастност (Рим. 14: 17 – 19; 1 Кор. 14:33) [3, с. 817]. При осъзнатия в нравствена добродетелност човек се наблюдава постоянен стремеж да е в помирено състояние с Бога и да е в хармония и разбирателство с ближния. Това се случва чрез осъзнаването на Христовата жертва (Рим. 5:1; Кол. 1:20). След това следва вътрешният мир (Фил. 4:7), който не се смущава от житейските несгоди. Силната вяра показва, че изпитанията са за душевна полза и спасителна благодат (Иоан 14:27; Иоан 16:33)

Мирът – важна християнска добродетел

Посланието на Новия завет е за мирно съвместно съществуване. С влизането на Исус в Йерусалим се изпълнява пророчеството на Захария за един Месия на мира, който прекратява войната и повелява мир между народите (Зах. 9:9 – 10). Във всичките Евангелия се съобщава за това влизане, с различни акценти (виж таблица 1). Донасянето на мир е основна евангелска тема, която символизира и мисията на Исус (Мат. 21:1 – 9; Марк 11:1 – 10; Лук. 19:28 – 38; Иоан 12:12 – 18).

В рождественския химн: „Слава във висините Богу и на земята мир, между човеците благоволение“ (Лука 2:14) [1, с. 1260], мирът е възпят от ангелите като символ на възплътения Христос. Той успява да примири човека с Бога, със самия себе си и с неговите ближни. Често този мир се разглежда не само като основна християнска добродетел, но и като външно изразено състояние на приятелство между хората. Той се изразява в

разбирателство между народите и се налага като общочовешка потребност. Евангелският призив е за безконфликтно съществуване с ближния и стремеж да няма вражди и военни конфликти. Мечтата за живот, изпълнен с мир, е осъществима чрез примера на Христос, реализиран в нравствено съвършенство и житейска добродетелност.

В историческата книга на Новия завет се казва: „А църквите по цяла Иудея, Галилея и Самария бяха в мир, назидаваха се и ходеха в страх Господен; и с утехата на Светаго Духа умножаваха се“ (Деян. 9:31) [1, с. 1339]. Говори се за мира в църковните общности. Християните се радват, защото имат период на дълги преследвания в Палестина, след обръщението на Савел, през последните две години на краткото царуване на Калигула (39 и 40 г. сл. Р.Хр.). Християнската църква претърпява множество изпитания, но тя е обществото от хора, последователи на учението, и за тях е важно да следват примера за мир в живота си, даден от самия Христос. Основна цел в живота на християнина е да живее с мир в себе си и да създава мир с околните.

Във всяко от Павловите послания се започва с благословия за мир. Това е важно условие за християнска добродетелност и задължителна реалност за живеене в общност. „Благодат и мир от Бога Отца нашето и Господа Исуса Христа на всички вас, които сте в Рим възлюбени Божии, призвани свети“ (Рим. 1:7) [1, с. 1388]; „благодат вам и мир от Бога Отца нашето и от Господа Исуса Христа“ (1 Кор. 1:3) [1, с. 1407]; „благодат вам и мир от Бога Отца нашего и Господа Исуса Христа“ (2 Кор. 1:2) [1, с. 1422]; „благодат вам и мир от Бога Отца и от Господа нашето Исуса Христа“ (Гал. 1:3) [1, с. 1433]; „благодат вам и мир от Бога Отца нашего и от Господа Исуса Христа“ (Еф. 1:2) [1, с. 1439]; „благодат вам и мир от Бога Отца нашего и от Господа Исуса Христа“ (Филип. 1:2) [1, с. 1445]; „до светите и верни в Христа Исуса братя в Колоса: благодат вам и мир от Бога Отца нашето и Господа Исуса Христа“ (Кол. 1:2) [1, с. 1450]; „Павел, Силуан и Тимотей – до солунската църква в Бога Отца и в Господа Исуса Христа: благодат вам и мир от Бога Отца нашето и от Господа Исуса Христа“ (1 Сол. 1:1) [1, с. 1455]; „благодат вам и мир от Бога Отца нашего и от Господа Исуса Христа“ (2 Сол. 1:2) [1, с. 1458]; „до Тимотея, истинско по вяра чедо: благодат, милост, мир от Бога, нашия Отец, и от Христа Исуса, нашия Господ“ (1 Тим. 1:2) [1, с. 1460]; „до Тимотея, възлюбено чедо: благодат, милост, мир от Бога Отца и от Христа Исуса, Господа нашего“ (2 Тим. 1:2) [1, с. 1465]; „до Тита, истинско по общата вяра чедо: благодат,

милост и мир от Бога Отца и от Господа Иисуса Христа, нашия Спасител“ (Тит. 1:4) [1, с. 1269]; „благодат вам и мир от Бога Отца нашего и от Господа Иисуса Христа“ (Фил. 1:3) [1, с. 1471]. От посочените стихове от посланията на св. ап. Павел (виж таблица 2) става ясно, че като християнска добродетел, мирът е от първостепенно значение в нематериалното наследство на човечеството. Непреходни се оказват нравствените ценности за съществуването на църковните общности. Апостолът на любовта започва всяко свое послание с благословение и пожелание за придобиването на вътрешен мир, който е предпоставка и за външния. Ако човек постига и пребивава в духовния мир чрез Христа, той може да изгради и с околните ползотворни взаимоотношения. Св. ап. Павел е проповедник и ревностен радетел на вътрешен мир с Бога. В своите послания той многократно го споменава, защото е важна християнска категория, без която не е възможно да се осъществи пълноценно общуване с Бога и ближния.

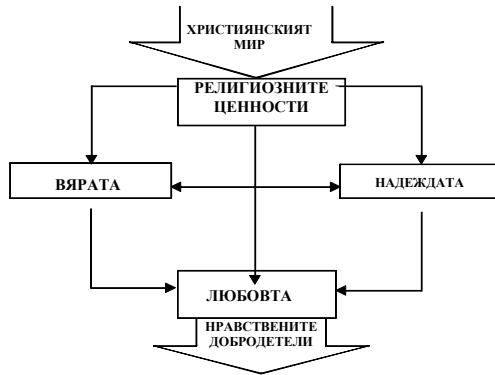
Мирът – вътрешна хармония и външно различие

В рождественския химн: „Слава във висините Богу и на земята мир, между хората благоволение“ (Лука 2:14) [1, с. 1260], ангелите възпяват мира, което не означава премахване на войните от човешката история. Мирът е възплътеният и роден Христос, Който успява да примири човека с Бога, с неговите ближни и със себе си. Често този мир се разглежда само като външен – състояние на приятелство между хората, разбирателство между народите и прекратяване на конфликтите. Евангелието основно проповядва примирие с Бога, със себе си и с ближния. А човек, който има мир с Бога, има мир и с всички останали – може да обича, да прави добро на враговете си, лишен е от омраза.

Помирението между хората не става от само себе си. То е крайният резултат от миротворческия кръг, който Иисус Христос проповядва в цялото си учение. Той съветва да се избягва от порочния кръг на греха, за сметка на стремежа към Божието благодатно избавление. Иисус дава пример за поемане на отговорност, призовава към инициативност и е пример за търпимост. Християнството учи на помирение, осъзнаване и отказване от губелни желаниа. Висшата духовност се изразява в приемане и зачитане на интересите на другия. Дълбоката нравственост се проявява в покаяние и липса на осъждения. В християнската практика това се постига с прошка и усърдна молитва, багодарение на действието на Божията любов.

За да се живее с Божия мир, е важно да се осъзнаят няколко етапа в духовното развитие и ценностната система. Започва се с покаяние за грешките, след това се търси спокойствие в единението с Христос. От съществено значение е човек да се научи да вярва и разчита на Бог, защото това му носи увереност, спокойствие и духовен мир. Нравствено извисената личност спира да прави опити за промяна на околните хора, защото това ограбва вътрешния мир. Харизматично се търси сътрудничество със Светия Дух, защото той води до зрялост във взаимоотношенията и усъвършенстване на характера. Полага се старание и се правят опити да се слуша Божият мир в сърцето. Пълното щастие и постигане на мир е свързано с липса на случки и събития, които да го нарушават и ограбват. Върховно умение и житейски напредък е, когато се достигне до отдаване на всички човешки грижи на Бога: „Всичките си грижи Нему възложете, защото Той се грижи за вас“ (1 Петр. 5:7) [1, с. 1375].

Богословската интерпретация на общочовешките нравствени добродетели в посока на нематериалното наследство се оказват сложни за разбиране в концептуално естество. За онагледяване на изследването е използвана фигура, в която се показват нравствените добродетели, обвързани с религиозните ценности. Те са взаимнозависими и обусловени от начина на живот на всеки човек. Християнската религия е миролюбива и учи на търпение към всичко и смирение към всеки. Изповядва най-висшите ценности – вяра, надежда и любов, които са в постоянна кръговратна взаимовръзка. Основен постулатен догмат е, че човек е създаден за мир, радост и вечно блаженство, не само в Царството небесно, но и в земното съществуване. Християнският мир е в основата на пирамидата от религиозни ценности. Той е начало на добродетелния живот в смиреномъдрието. Ценностите трудно могат да се степенуват и класират и затова схемата ги изобразява в постоянна динамична взаимовръзка, преплетени в религиозно-нравственото поле на изява. Всички те имат нематериален израз като културно наследство. Непреходни са във времето, но и податливи на влияния. Те се запазват най-успешно с авторитета на Христос, реализирани в църковните общности и мирно интерпретирани в светско естество в помощ на приемане на другия, различния.

Фиг. 1. Християнският мир е част от религиозните ценности и е нравствена добродетел.

Заклучение

В Новия завет се изказва библейското послание за мир, но то се възприема и като общочовешка позиция, защото християнството, като световна религия, е със силно влияние в обществото. Стана ясно, че в догматичен смисъл се разграничават вътрешно и външно състояние на мир. Те са взаимосвързани и не могат да съществуват поотделно. В съвременния свят се наблюдава постоянно отдалечаване от нематериалното културно наследство на нравствените повели на християнството, дадени от Бога, и светът затъва в грехове: „цял свят лежи в злото“ (1 Иоан 5:19) [1, с. 1364]. В същото време отчаяно и безнадеждно постоянно се говори за духовни ценности и мирни взаимоотношения между хората. Често се negliжира вътрешното духовно състояние на човека. Забелязва се липсата на спокойствие и мир, но в същото време има силен стремеж към външна изява на търпение, което е непостижимо без вяра в Бога и здрави нравствени ценности.

Практикуващият вяраващ човек живее в мир и благоденствие, а нещастията възприема с търпение и благодарност към Бога. Когато се живее в Божия мир, има духовна увереност и се усеща благодатта. Този мир е несравним, необясним, но е добродетел и се разглежда като ценност, част от нематериалното културно наследство. Той е животворяща сила, която духовно пази и дава своите резултати независимо от различията между хората. За него в новозаветния текст се казва: „и Божият мир, който надвишава всеки ум, ще запази вашите сърца и мисли в Христа Иисуса“ (Филип. 4:7) [1, с. 1448].

Бележки

¹ Николо̀ ди Бернардо дей Макиавели е италиански философ, дипломат, политик и историк от епохата на Ренесанса. Често е наричан „баща на съвременната политология“. https://bg.wikipedia.org/wiki/Николо_Макиавели (12.06.2023).

² Николай Хайтов е български писател, драматург, публицист. https://bg.wikipedia.org/wiki/Николай_Хайтов (12.06.2023).

References/Литература

1. **Bibliya**. Izdava Svetiyat Sinod na Balgarskata pravoslavna carkva. Sofiia, 1998. 1511 s.

[**Библия**. Издава Светият Синод на Българската православна църква. София, 1998. 1511 с.]

2. **Palen bibleiski konkordans**. Sofiia: Nov chovek, 2001. 1248 s.

[**Пълен** библейски конкорданс. София: Нов човек, 2001. 1248 с.]

3. **Nov bibleiski rechnik**. Sofia: Nov chovek, 2007. 1602 s.

[**Нов** библейски речник. София: Нов човек, 2007. 1602 с.]

За автора

Светла Шапкалова е теолог, д-р, гл. асистент по религия в УниБИТ, София; основател и член на УС на Българския форум за междурелигиозен диалог и сътрудничество. Има многобройни публикации в областта на религиозната педагогика и систематичното богословие.

За контакт с автора: s.shapkalova@unibit.bg

CHRISTIAN PEACE – MORAL VALUE IN THE INTANGIBLE HERITAGE

Svetla Shapkalova

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The paper presents the New Testament understanding of peace from the perspective of the Christian religion. Its contemporary sound as a moral value in the context of the intangible cultural heritage is commented. A brief explanation of peace is made as an important Christian virtue. It explains the importance of peace in relationships between people, in favor of tolerant communication. Based on the study, the conclusions on the need for the New Testament message for sustainable peace in today's world of differences are also summarized.

Keywords: Christian religion, New Testament peace, moral values, intangible heritage, cultural dialogue.

About the Author

Svetla Shapkalova, PhD, is an Orthodox theologian and religious educator. She is working as a Chief Asst. Professor of Religion at the State University of Library Studies and IT (Sofia), co-founder and Board member of the Bulgarian Forum for Inter-Religious Dialogue and Partnership.

To contact the Author: s.shapkalova@unibit.bg